

Sekretariat Rady Dyscypliny
Literaturoznawstwo UJ
ul. Gołębia 18, pok. 1
31-007 Kraków

Opinia

o dorobku naukowym dr **Kristiny Vorontsovej** w postępowaniu habilitacyjnym
wszczętym na Uniwersytecie Jagiellońskim

Korzenie naukowej biografii dr Kristiny Vorontsovej nie tkwią w glebie któregośkolwiek z polskich ośrodków naukowych, prowadzących badania w obszarze rusycystyki. Jest naukowcem, który trafił na grunt polskiej slawistyki z Rosji, po uzyskaniu tytułu magistra (2010 rok) oraz stopnia doktora nauk humanistycznych (2013 rok) w Państwowym Uniwersytecie Socjalno-Pedagogicznym w Wołogradzie. W tej też cenionej placówce naukowo-dydaktycznej nasza Habilitantka bezpośrednio po studiach postawiła swoje pierwsze kroki w zakresie pracy zawodowej, pracując do 2016 roku na stanowisku asystenta (początkowo w Studium Języków Obcych, następnie w Katedrze Literatury). Na przyjazd do Polski i, w konsekwencji, zwiążanie swojego życia zawodowego z naszymi ośrodkami rusycystycznymi decyduje się ona w roku 2016. Do roku 2018 znajduje zatrudnienie jako asystent ze stopniem doktora w Instytucie Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, a od kwietnia do końca września 2018 roku, po uzyskaniu awansu w tymże ośrodku naukowo-dydaktycznym – na stanowisku adiunkta. Od października 2018 roku do chwili obecnej Pani Kristina Vorontsova poprzez swoją biografię naukową zwiążana jest z innym miejscem pracy, a mianowicie z Uniwersytetem Humanistyczno-Pedagogicznym w Siedlcach, gdzie została zatrudniona w Instytucie Językoznawstwa i Literaturoznawstwa (pierwotnie Instytut Polonistyki i Neofilologii) na stanowisku adiunkta.

Przedstawiona dokumentacja, w oparciu o którą sporządzam ocenę dorobku naukowego dr Kristiny Vorontsovej w jej staraniach o habilitację jest zwiążła i merytorycznie wyczerpująca. Nie mogę jednak nie wypowiedzieć kilku słów krytyki dotyczących technicznego sposobu przygotowania przez Habilitantkę materiału, mającego stanowić podstawę do zaopiniowania jej

wniosku. Odnosi się wrażenie, iż kompletowany on był pośpiesznie, bez należytej uwagi wobec kryterium przejrzystości i porządku. Penetrację przedstawionej dokumentacji dotkliwie utrudnia recenzentowi brak numeracji stron Autoreferatu oraz niefrasobliwe ułożenie kopii artykułów bez oddzielenia jednej publikacji od drugiej np. spinaczem.

Pierwszy wniosek, jaki się nasuwa przy zapoznawaniu się z treścią udostępnionych mi materiałów, mówi o tym, że przebyta przez dr Kristinę Vorontsovą droga pracy naukowej i awansów zawodowych nie jest długa, tym niemniej przedstawiony do oceny dorobek oceniam jako interesujący pod względem problematyki badawczej, dość bogaty w sensie ilościowym i dojrzały pod względem warsztatowym i intelektualnym.

Patrząc na rzecz chronologicznie, należy zauważyć, iż początkowo zainteresowania naukowe Habilitantki skupiały się wokół życia i twórczości Jeleny Szwarz, pisarki o niezwykle bogatym dorobku literackim, na który złożyły się i utwory poetyckie, i proza, i dramaturgia, jak też inne, pomniejsze formy artystyczne. Nasza Badaczka z pasją wydobywa z mrocznej przeszłości czasów radzieckich postać twórczyni niepokornej, której poezja, przepełniona motywiką religijną, aż do 1989 roku nie miała dostępu do wydawnictw oficjalnych i docierała do elitarnego odbiorcy głównie dzięki "samizdatowi" oraz prezentacjom domowym w wąskim gronie. Do masowego czytelnika Szwarz trafia dopiero w dobie "pieriestrojki". Na kanwie tych zainteresowań powstała praca doktorska zatytułowana *Modele przestrzeni w poezji Jeleny Szwarz*, obroniona w 2013 roku.

Zasadnicza część badań Habilitantki ogniskuje się wokół tematu, który Badaczka określa terminem "geopoetyki" oraz "supertekstu". Wiąże się on ze studiami nad poezją rosyjską reprezentowaną przez wybrane, dość liczne grono twórców drugiej połowy ubiegłego stulecia. W związku ze studiami nad supertekstami kultury w poezji rosyjskiej II połowy XX w., począwszy od 2013 roku w badaniach dr Kristiny Vorontsovej zaczyna pojawiać się systematycznie bardzo interesujący temat polsko-rosyjskich związków literackich i kulturowych, który, ostatecznie poprowadzi ją do nadania tym cząstkowym badaniom formy zwartej o randze rozprawy habilitacyjnej, noszącej tytuł *«Мы связаны, поляки, давно одной судьбою...»*. *Польский текст русской культуры в поэзии второй половины XX века (1945-1991)*, Siedlce 2020. Swoje badania literaturoznawcze prowadzi Habilitantka w oparciu o teksty dostępne zarówno w postaci oficjalnego radzieckiego dyskursu, jak też o publikacje "samizdatu" czy też wydawnictw emigracji rosyjskojęzycznej. Istotną inspirację w prowadzonych badaniach stanowiło dla dr Kristiny Vorontsovej doświadczenie osobistych kontaktów z wieloma twórcami, zarówno starszej, jak i młodszej generacji, w tym m.in. z: Jeleną Szwarz, Borisem Ostaninem, Germanem Lukomnikovem, Igorem Bielowem, Sergiejem Morejno i in., dzięki czemu jej studia wzbogacone zostały o dodatkowy walor dokumentalnej prawdy o epoce.

Trzeci wachlarz spraw, jakie mieszczą się w polu badawczym naszej Habilitantki, dotyczy poszukiwań odpowiedzi na pytanie z zakresu dydaktyki akademickiej, a mianowicie: z jakimi problemami metodologicznymi spotyka się wykładowca, prowadzący zajęcia dydaktyczne na różnych poziomach kształcenia? Fakt, iż ta właśnie problematyka znalazła się w sferze zainteresowań badawczych Habilitantki-literaturoznawczyni należy przyjąć z dużą aprobatą, gdyż świadczy o tym, że zarówno swój warsztat naukowy, jak i dydaktyczny traktuje ona z jednakową powagą i odpowiedzialnością. Obszar pracy dydaktycznej Kristiny Vorontsovej jest dość zróżnicowany. Z przedstawionej dokumentacji wynika, iż ma ona doświadczenie prowadzenia zajęć dydaktycznych z młodzieżą akademicką zarówno na poziomie licencjackim, jak magisterskim. W ramach zatrudnienia prowadziła zajęcia w Federacji Rosyjskiej, w ośrodkach naukowo-dydaktycznych w Polsce (UJ, UPH w Siedlcach), a nadto występowała z wykładami na uczelniach zagranicznych – we Włoszech, Hiszpanii, na Litwie, Łotwie, dając się poznać jako nienaganny wykładowca literatury rosyjskiej (różnych okresów historycznych) oraz literatury powszechnej (angielskiej, kanadyjskiej i amerykańskiej), władający językiem rosyjskim, polskim i angielskim. Nauczała też języka angielskiego jako obcego (poziom B 1), prowadziła zajęcia z metodologii badań literackich, realioznawstwa obszaru rosyjskiego, komparatystyki, kultury amerykańskiej i translatoryki. Doświadczenie w zakresie prowadzenia zajęć seminaryjnych jest niewielkie. Habilitantka wypromowała zaledwie jednego magistra i 16 licencjatów. Zrecenzowała ogółem około 20 prac magisterskich i licencjackich. Jeden raz wystąpiła też w roli promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim. Swój warsztat dydaktyczny Pani Kristina Vorontsova stale podnosi na wyższy poziom i doskonali m.in. poprzez korzystanie z narzędzi zdalnego nauczania o zasięgu międzynarodowym oraz poprzez udział w warsztatach Ars Docendi dla nauczycieli akademickich.

Na dorobek naukowy Kristiny Vorontsovej składają się dwie prace zwarte: 1. *«Пространство — время — андрогин...»: модели пространства в поэзии Елены Шварц*, Kraków 2016 oraz 2. monografia naukowa zgodnie z art. 219 ust.1 pkt 2 Ustawy o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 roku *«Мы связаны, поляки, давно одной судьбою...». Польский текст русской культуры в поэзии второй половины XX века (1945-1991)*, Siedlce 2020, ponadto dziesięć rozdziałów w monografiach wieloautorskich oraz piętnaście artykułów zamieszczonych w czasopismach recenzowanych. Swoje częściowe badania Pani K.Vorontsova z niemałym powodzeniem prezentowała na konferencjach, organizowanych zarówno przez instytucje naukowe w Rosji, w Polsce, jak i w innych krajach świata, wygłaszając łącznie 28 referatów. Jednorazowo K. Vorontsova wystąpiła także jako redaktor naukowy pracy zwartej: *Opowiadania od Ameryki do Rosji: wybrane dzieła wybitnych pisarzy przełomu XIX i XX wieku*, red. K. Vorontsova, Siedlce: Laboratorium Literatury IKR[i]BL, 2021. Próżno natomiast szukać informacji na temat udziału

Habilitantki w komitetach organizacyjnych i naukowych konferencji krajowych lub międzynarodowych. Na tym odcinku jest ona nieobecna, jeśli nie uwzględnić jednorazowej funkcji moderatora sekcji literaturoznawczej na konferencji w Rydze, w marcu 2021 roku.

Pani Kristina Vorontsova wykazuje się dość dużą aktywnością naukową w zakresie udziału w międzynarodowych projektach badawczych. Od 2009 r. bardzo aktywnie uczestniczy w wołgogradzkim Laboratorium Wschód-Zachód: przestrzeń w literaturze i folklorze. Od 2018 bierze udział w projekcie włoskim, zorganizowanym przez Uniwersytet w Salento: (De)construction of Myth in Women's Writing in Contemporary Russia and Poland. A Comparative Study. Od 2020 roku uczestniczy w projekcie zorganizowanym przez Uniwersytet w Rzymie: Atlante Multilingue dei Termini Teatrali. Również od 2020 roku bierze udział w projekcie polskim, zorganizowanym przez Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach: Dialog kultur w literaturze i literaturoznawstwie. W ostatnim czasie przystąpiła też do innego prestiżowego projektu naukowego o charakterze międzynarodowym, powstałego przy Emerson College i Uniwersytecie Harwardzki: Decolonizing Dramaturgy Global Contexts.

Dr Kristina Vorontsova ma na swoim koncie udział w czterech stypendiach zagranicznych (Hiszpania – 2019, Litwa – 2019, Włochy – 2018, 2017 – Łotwa).

Bardzo skromnie przedstawia się udział Habilitantki w uczelnianych pracach organizacyjnych. Jak to już podkreśliłam, nie widać jej zwłaszcza w pracach komitetów organizacyjnych powoływanych zwyczajowo do przygotowania konferencji naukowych w danej jednostce naukowo-dydaktycznej. Tym niemniej docenić należy, iż są jednak takie sfery działalności macierzystego Instytutu, do których Habilitantka wnosi swój wkład. Wymienia m.in. członkostwo w Kolegium Elektorów UPH w Siedlcach, w Komisji Rekrutacyjnej Instytutu Językoznawstwa i Literaturoznawstwa UPH, w Komisji Uczelnianej UPH (program Erasmus), zajmuje się koordynacją spraw związanych z programem Erasmus i kilkoma innymi jeszcze nieskomplikowanymi formami zaangażowań. Jak widać, nie jest to liczący się dorobek organizacyjny. Przystoi on raczej doktorantowi, aniżeli osobie, która ubiega się o status samodzielnego pracownika nauki. Rozumiem, że fakt ten ma swoją przyczynę w tym, że Pani Kristina Vorontsova jest naukowcem i dydaktykiem młodym. Od ukończenia bowiem studiów w 2010 roku do dziś, upłynęło zaledwie 12 lat, co może osobę oceniającą niniejszy dorobek uprawniać do postawienia pytania: a czy nie przedwcześnie ten zdecydowany krok w stronę habilitacji? Czy nie bardziej zasadna byłaby zwłoka i powściągliwość w tym zakresie i usilniejsza praca nad powiększeniem tego właśnie odcinka kariery zawodowej?

W kwestii osiągnięć Habilitantki na płaszczyźnie działalności popularno-naukowej oraz na rzecz środowiska lokalnego, należy stwierdzić, iż z niemałym powodzeniem upowszechnia ona wyniki swoich badań naukowych w publikacjach zamieszczanych na niektórych portalach internetowych

oraz w formie wykładów, wygłaszanych w bezpośrednich kontaktach z zainteresowanymi odbiorcami w Polsce i poza jej granicami.

Jak już to podkreślałam wyżej, centralne miejsce w dorobku naukowym pani Kristiny Vorontsovej zajmują dwie pozycje książkowe, w tym jedna podoktorska, druga to rozprawa habilitacyjna. Pierwsza z nich: *«Пространство — время — андрогин...»: модели пространства в поэзии Елены Шварц*, Kraków 2016, opublikowana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, jest rozwinięciem rozprawy doktorskiej pt. *Modele przestrzeni w poezji Jeleny Szwarz*. Monografia ta została pozytywnie przyjęta przez polską recenzentkę, prof. Halinę Waszkielewicz, która w swojej recenzji wydawniczej uznała ją za świadectwo dobrego warsztatu naukowego i erudycji Autorki. Czytamy w niej: „Autorka wykazała się nie tylko dogłębną znajomością historii i teorii literatury, lecz także umiejętnością spożytkowania swej erudycji do zgłębienia tak wyrafinowanej poezji, jaką jest twórczość Jeleny Szwarz” (z okładki na publikacji). Taka ocena jest w pełni zasadna, chociaż nietrudno o wskazanie także i słabszych stron owego „erudycyjnego dyskursu”, którego wartość do pewnego stopnia obniżają trafiające się miejscami potknięcia. Nie da się nie zauważyć, iż zakłócają one wrażenie „dogłębnej” znajomości faktów i mogą prowokować polemikę. Na potwierdzenie tej uwagi, sięgnijmy np. do tego wywodu Autorki, w którym, rozpatrując motywy chrześcijańskie obecne w poezji Szwarz, umieszcza niczym nie popartą konkluzję następującej treści: „Доверительное отношение Лавинии и Господа нетрадиционны для христианства и характерны скорее для иудаизма” (s. 37). Trudno przyjąć ten wywód za zasadny, gdy się ma w pamięci m.in. pełne podziwu dla boskiej doskonałości i bliskości hymny św. Franciszka z Asyżu, poetyckie opisy oblubieńczej relacji ze Stwórcą Jana od Krzyża czy słynne glosy Teresy z Avili, zafascynowanej swoimi mistycznymi zaślubinami z Bogiem i oczekującej na trwałe z Nim zjednoczenie w rzeczywistości pośmiertnej. Zresztą, temat ukierunkowania „ja” bohatera lirycznego na osobę Boga, na poufne z nim obcowanie wpisuje się, jak wiadomo, także w dzieje literatur narodów wschodniosłowiańskich, by wymienić tu twórczość Hryhorija Skoworody czy Matki Marii Skobcowej.

Zainteresowania polsko-rosyjskimi związkami literackimi przychodzą w studiach Kristiny Vorontsovej w 2013 roku. Badała je głównie w oparciu o poezję radziecką oraz teksty drugiego obiegu czytelniczego. W sumie zostało przebadanych ponad 350 tekstów poetyckich poetów rosyjskich z okresu 1945-1991. Studia te zostały zebrane w koronnym dziele naukowym Kristiny Vorontsovej, zatytułowanym *«Мы связаны, поляки, давно одной судьбою...» Польский текст русской культуры в поэзии второй половины XX века (1945-1991)*.

Okres pomiędzy drugą wojną światową a rozpadem imperium sowieckiego, a więc praktycznie do końca lat 80. (z początkiem następnego dziesięciolecia trendy te słabną), Autorka monografii uważa za prawdziwie „złoty wiek” w relacjach polsko-rosyjskich, a odzwierciedlenie tej sytuacji

widzi ona w sztuce, zwłaszcza zaś w poezji, jak zawsze dynamicznie reagującej na zmiany nastrojów społecznych w każdej kulturze. Wiadomo, że Polska wcześniej także odgrywała w życiu Rosjan rolę swoistego „okna na świat”, ale na skutek rewolucji bolszewickiej naród ten został na długie dziesięciolecia go pozbawiony. Autorka podkreśla, że Polski tekst w działalności artystycznej rosyjskich pisarzy po II wojnie światowej powstawał w warunkach, na których odciskała swe piętno presja politycznej cenzury, niedopuszczającej do publicznej wiadomości treści spoza kręgu tematów dozwolonych i zalecanych przez oficjalne programy obowiązujące w sztuce socjalistycznej. Samo pojęcie „polski tekst” rozumiany jest przez Autorkę pracy *«Мы связаны, поляки, давно одной судьбою...»* analogicznie do tekstu petersburskiego oraz moskiewskiego. Jednym z głównych komponentów myślowych zaprezentowanych w tej książce – jak czytamy w Autoreferacie - jest przekonanie „o istnieniu w świadomości odbiorcy rosyjskojęzycznego granicznego statusu polskiej przestrzeni geokulturowej, w związku z czym hipotezę roboczą stanowi twierdzenie, iż dominującą cechą tekstu polskiego kultury rosyjskiej w badanym okresie jest tzw. **progowość**, której koncept został oparty przede wszystkim na pracach teoretycznych Michaiła Bachtina na temat czasoprzestrzeni progów i jej znaczenia w kulturze światowej”. W książce zostało dostrzeżone znaczenie Polski z właściwym sobie losem i statusem geokulturowym jako swoistego pośrednika pomiędzy bliską Rosjanom, poniekąd „swoją”, słowiańską przestrzenią a „obcą”, zachodnioeuropejską strefą, reprezentującą inną tożsamość społeczno-kulturową. Polska jawi się jako uczestniczka dialogu kultur. Dzięki Polsce – jak czytamy w książce pani Kristiny Vorontsovej - „для советской интеллигенции был вновь возможен диалог культур и восстановление потерянных после революции связей” (s. 124).

Omówione przez Autorkę w książce *«Мы связаны, поляки, давно одной судьбою...»* fakty z zakresu polskiej kultury masowej (moda, kosmetyki, kultura osobista – polska gracia), jak też wysokiej (kino, literatura, muzyka) pokazują, iż w II połowie XX stulecia zmienia się wizerunek Polski w świadomości Rosjan. Postrzegają oni najbliższego swojego zachodniego sąsiada w dużo bardziej pozytywnym świetle, niż działało się to dotychczas. Ów wizerunek uwalnia się od negatywnych stereotypów okresu poprzedniego. Dzięki temu geokulturowa przestrzeń Polski w świadomości Rosjan przemieściła się z opozycji „swoje – obce” bliżej bieguna „swoje”.

Faktem szczególnie godnym podkreślenia jest to, że w polskim tekście rosyjskiej kultury Autorka zwraca uwagę na takie kluczowe dla polskiej historii tematy martyrologiczne jak: ofiary wojny, powstanie warszawskie, warszawskie getto, obozy nazistowskie, polscy żołnierze na Monte Cassino, zesłania, emigracja, a nawet zbrodnia katyńska. Pani dr Vorontsova nie lęka się pisać prawdy o Katyniu nadto podkreśla też, że martyrologium katyńskie zajęło szczególne miejsce w życiu kulturalnym rosyjskich dysydentów, stając się symbolem wszystkich zbrodni Rosji okresu radzieckiego wymierzonych przeciw krajom Europy Wschodniej. Polska jako „wielka granica”

uformowana przez historyczne katastrofy XX stulecia - w ujęciu Vorontsovej - „staje się przestrzenią funkcjonalną dla przeżywania egzystencjalnego doświadczenia bytu ludzkiego na krawędzi: człowiek na wojnie, człowiek w obozie koncentracyjnym, człowiek na emigracji, człowiek w więzieniu” i in. (s. 308).

Ważnym obszarem badań Autorki rozprawy habilitacyjnej stała się struktura gatunkowa tekstu polskiego. Za najczęściej występującą postać gatunkową uważa Habilitantka „szczerze rozmowy z Innym”, „miłosne wyznania skierowane do pięknej Polki – Innej” oraz „opowieści o podróży na terytorium Innego”. Rozważania nad tekstem polskim prowadzą Autorkę do wniosku, iż w każdym przypadku mamy do czynienia z nastawieniem wolnym od negatywnych etnostereotypów wobec wizerunku Innego. Wyjątkowe miejsce wśród poetów demonstrujących sympatię do Polaków i tragicznych dziejów ich ojczyzny zajmuje Borys Słucki, któremu Habilitantka poświęciła odrębnie sporo uwagi w swojej pracy naukowej, czego wyrazem jest obszerny artykuł *Польский текст в поэзии Бориса Слуцкого: между идеологией и авторской позицией*.

Z dalszych obserwacji Habilitantki wynika, iż Polska jako geokultura, po 1991 roku i rozpadzie Związku Radzieckiego traci na znaczeniu, stając się zjawiskiem marginalnym, obecnym zaledwie na obrzeżach literatury rosyjskiej, w twórczości przedstawicieli gay i Queer kultury. W przekonaniu Autorki rozprawy, najbardziej wyrazistym przykładem tego jest poezja Aleksandra Anaszewicza. Niektóre wątki tego pisarstwa mogą świadczyć o tym, że koncepcja Polski jako wielkiego pogranicza nie zniknęła całkowicie z mapy życia literackiego Rosji i wywołuje zainteresowania także u innych twórców, m.in. u Jarosława Mogutina czy Ilii Daniszewskiego. Poezja Queer została poddana przez dr Kristinę Vorontsovą szerszej nieco analizie w artykule *География русской квир-поэзии: Польша как место встречи скандала и традиции*. Badań nad tym tematem nie kończy, zapowiadając kontynuację swoich studiów w zakresie tekstu polskiego w Rosji po 1991 roku, a wyrazem tego są już złożone do druku kolejne dwa artykuły.

Reasumując, przedstawiony do oceny dorobek naukowy oraz dydaktyczny Pani dr Kristiny Vorontsovej, w mniejszym stopniu organizacyjny, jest świadectwem jej postępującego rozwoju naukowego i należytego podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Jej studia literaturoznawcze są odkrywcze i wnoszą do nauki cenny wkład. Dzięki niej otrzymaliśmy ciekawą monografię poświęconą poezji Jeleny Szwarz oraz rozprawę habilitacyjną zawierającą nieocenione studia z zakresu niełatwego tematu, jakim wciąż pozostaje kwestia stosunków polsko-rosyjskich, a w nim tekst polski rosyjskiej kultury. Podążając tropem antropologii literackiej, Habilitantka staje w obliczu pytań, które weryfikują niejedno historyczne tabu i odważnie burzą mury milczenia, fałszu i lęku przed prawdą.

W oparciu o przedstawioną mi dokumentację prezentującą dorobek naukowy, dydaktyczny oraz organizacyjny dr Kristiny Vorontsovej, w tym: Autoreferat, kopie opublikowanych artykułów, dwie

książki o charakterze monograficznym - *«Пространство — время — андрогин...»: модели пространства в поэзии Елены Шварц*, Kraków 2016 oraz *«Мы связаны, поляки, давно одной судьбою...» Польский текст русской культуры в поэзии второй половины XX века (1945-1991)*, Siedlce 2020, mogą stwierdzić, iż osiągnięcia Habilitantki spełniają kryteria określone w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* i stanowią wystarczającą podstawę dopuszczającą ją do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

Prof. Wanda Laszczak